

Хьэтлохьущыкьуейдэс Дужэдгьэр Хьусен феггэццыху

Джэдгьэф Хьусен Хьэтлохьушкьуей Шихээр куужэм 1932 гэм кышдаащ. Эджалэм шьсу тхан шьдаащ. Зытгыхьхьэу хьуэгуэ ельытакэ, куэдым и кьалэмьшэр нос. Зи сабингьуэр заум и гугьехьым хиубьдар а заум и фобьэхьэм темгытхьху кьэмакьым.

Хьусен и япэ усэхэр, уэрэдхэр ээхьху шьшэддээр КьКьКь-и и студенту кьышдылдежа гьэхэрш. Мыбдежым Джэдгьэфым и ехьулэньгьэ псон и гугьэ шьгышынкьым, ауэ ар хуэ-Иэзуу тогхьхь сабингьуэр зыкууэццыхьхьэ, ахэр зэрыбгьасэ хьуну луэхуэгуэ куэдым. Тогхьхь бэуэхь, хькьлэхьуэ-кьлэхь, унагьуэ псэушхьэ шькьлэхь. Абыхьэ я псэукьэм, я теплэм, я луэху-щадфэм ныбьышхьэхьэм гу льарегьатэ. Сабингьэм гурыхь ашхьхуаш Хьусен кьындгьэкилэ псысэ, таурыхь тхьлтхьэр.

«Адыгэ псалэм» нобэ шьшэддэуэ тридзэнущ Джэдгьэфым и тхьлтхьышхьэм шьшэ усэхэр. Ахэр теухуащ губгьуэм, уном, мьзым кьышкьыкьэ кьэ-кьыгьэхьэм. Жакулэм шьгыуаэз дьухьшэ абыхьэ я флагьым, тхьуэм зэрьхуэ-ейм икьи дьээрэжэжыну шькьлэм. Апхуэдэу шькьлэхьэм ярегьащэ дэтхэнэ зы удэмн пхьэшхьэмьшхьэм яхьтэ хушхьуэгьуэхэр, витаминхэр.

Усэхэр сабингьэз дахькьлэ гхаш, еджэгьуафлэш, гукьлэ зэгьэщэгьуа-флэш. Ахэр кьышынбгьэсэбэн хьунуш сабин гьэсапхьэмн пшэддэ еджалэ-хьэмн. Шэч хьтхькьым кьэбьагьэхэр езыгьэдэ егьэжэжэуэхьэмчи ны тхь-льыр сэбэньшхуэ зэрьхьунум.

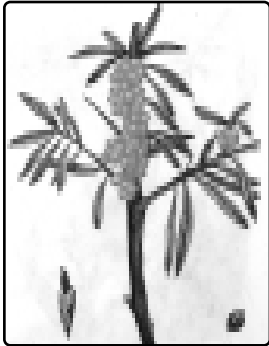
КЪАМБИЙ Зуфар.

Кьэкьыгьэ хуш-хьуэхэр

Санэ (Плод смородины)

Сэ сьмышхьу санэ Зы гьы кьэзыгьанэ, Дилэц пльыжы, гьуэжы, Хуэфьышадри, гьуагьин. Мэжур ахэр пасуу Бжыкьылар кьызэрису. Ахэр зыпэт гьурцхэр Мэжур сэ схуэдиэ. Дьшэ тхьэгьуэхуэ блаблэу Санэхэр япышэ. Кьылыбэч си флэшэ Пэгун шькьлэм из. Уегьэсужыр санэм - Уилэм тэмэкь уз. Уи дэхэр дэхьудзэшхьым Абы кьрегьэл, Дыгьэм, мафам унсым - Егьэхуажыр уил. Уи пкьыр хьэлтэ-хьэлтэм, Псыншэ укьышкьыкь. Жьыжьем мьва хьэлтэм - Псыншэу егьэтлукь. Дошыр ар варенэ. Зэрыдышкь кьэмына. Хьэлтэ шьшымэ торг, Шы хуейым клонфет. Сэ сьмышхьу санэ Зы гьы кьэзыгьанэ!

Кьэмакь (Плод облепихи)

Кьэмакьейр кьытхуокь дэ куэдэ. Пьшэц кьэмакьейр шьгыгэм хуэдэу. Ар и теплэкь гьуэжэ хьурейш. И зы хьэдэз кьэскьин гьуэжэкейш. Пшхьуну ар шькьнэх ибьуэр Пшэцпшэпшэу хьуау шьгытгьуэрш. Хьтхьэ шейм ар, ипс кьышхьэху, Шхь итгани пфлэфэхьу. Жьы уз уилэм, егьэхуэж, Уи улэгьин егьэкьыж. Дээр кьыуэмн, пшегьэгьушцэ. Ухуейм торти ар уз хэлшэ. Мармелад кьышхьыкь. Уеблэмэ даги хакьузыкь. Ауэ фькьлэм кьэмакьыкьэ Зы кьудами гуэмышкьыкь. Дьыдэ шькьлукьин фибогьэдыкьэу Жьыгьэм ягу зыщывмьгьэкьин!

Мьшэхушцей (Рябина)

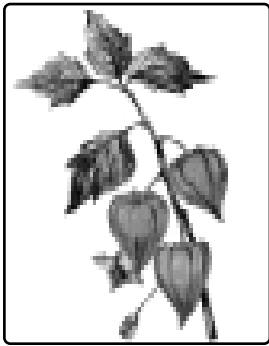
Фьмышхьуэм фэ мьшэхушцейр. Зыгьэшхьуэ а жьы дахькьейр! Зэрыджейхьэм, кьэмакьейрэм Пэхьэр зыкьин мьнэхьэ кей. Уеблэу шьтэм, льягагькьлэ Ар а жьыгьэм яхьэхьэцокь. Кьэмакьым ешхьыркьабэзу, Ар данагьэжэжыкь. Зэрыджем хуэдэбэзуи, Гэрэмшхуэу пьтш. Жьыгьм и пкьыр пхьашцэм Чэшейуэ еупс. Унэхьашцэ яшшын. Ар кьыргьэкьулэс. Хушхьуэу унэм яхьми, Уз куэд егьэхьуэж, Зэзым мьвэ хьэлтэм, Ари егьэткьлуж. Дагьин шьшэц и жьылэм - Ухуейм шькьлукьин. Псы лэфл уоуныкьуэж, Ари кьышхьыкь.

Джэддууклэ

Джэддууклэ (Тысячелистник)

Тхьэмэпэ шькьлэхуэ мин- флэшащ. Пэжш ар, уельпытамаэ - И зы тхьэмпи мьнин. Ауэ зы кьудамэ Епльгьт хэубьдыкьин, Хужьпшэнуц занцэу: -Ау, мьр джэддуукьин! Апхуэдэц и теплэр, Уэрэмыбгьухьэм шокь, И льягагькьин уельпыт, Льягуажьащхьэм фьокь. И фьыгьуэр жьылэном, Хужьу кьышхьыгьэхэрш, Шьыбгьэжэзырыну Ифьри мэкууагьуэрш. Хэлтш а удэмн куэдэ Шхалтэр зыгьэхьуэж, Уи жьэжьейр, уи зэзыр Зэте си ешхьыж. Гьуэжэ уз, шькьлэ уэжэр Лэпкьытхьэпкьым хехуж. За луплэгуэжкьлэ а удэыр Гьуэгуэ удэжы пфлэшынш. Ауэ и хушхьуагькьлэ Дьшэц пльыжыц жьылэньш.

Пьырыни (Физалис)

Езыр кьэпшхьуэхунум. Псышцэм нэхь кьышкьокь, Жьыгь дэжьемн ешхьуэ И лэнтхьуэйри кьыкь. Ар шькьлэхуэм пльыжыкьабэзу Дарин джанэ шьгыгьэц. Пшцнськьым бьлэу яду Ягьэпшэуэ флэц. Мис а джанэр шьхы, Пьырыни кьыкьлэуацокь. Пшцнськьым и дахагькьин Бални пшэц флэц. Абы уедзэкьытэ, Тэклун пфлэдыджыкьин, Ауэ и хушхьуагькьлэ Узьфлэмькьыкьин. Ехьэлтэ гьуэжэ узым, Тхьэмбылэм е жьэжьейм Мьвэ хьэлтэм - шхь.

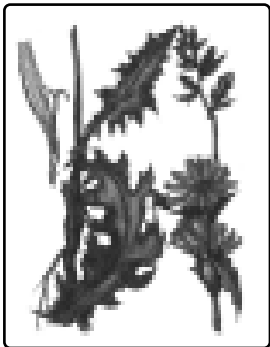
Фарий (Подорожник)

Льягашэу зыкьинтхьым Фарий уз тхьэмэпэ, Хуэхурей бьыкьы шькьлэу Телубащ шьшэ напэм И зы купэс закьур Нэхь льягэу кьыжокь, Тэклун хужь-гьуабжафэу Накьыгьэм погьыгьыкь. Хушхьуэу бьлэпльытхьунум, Уэхш нэужькьым лух, И хушхьуагь пхьумэнум, Жьауаплар кьыкь. Улэгьэм, гуэрэфхэм Икьукьлэ хуэсэбэнш, Мьбэуэфхэм дехькин Ар кьыгьэсэбэн. Телхьэ ар шьнагьэм, Е уилэм улэгьэц. И псыр кьыпхушцэхуэмэ, Тхьэхьлэмэ ехьэлтэ, Уи шьфэр дэжэжым, Ебгьэсамэ мафам, Фаринпш шьхуэнкьин Кьэбгьуэтынкьым хуэдэ. Уи напэр зэпьамн, Шьпхуэхэм хегьэкьлэуэд.

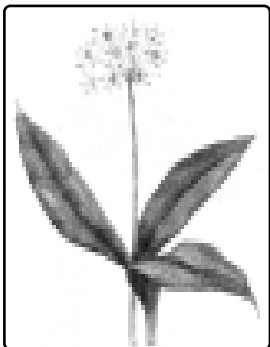
Бгырыпкьилэ (Жостер слабительный)

Кьышкьокь ди мэзым Жьыгь бгырыпкьилэр. Шакьлэу, лпей, бгырыпкьхэр Фьышцэбэзу ирелэ. Санэ фьышцэ пшэцу Куэдэ пьшэц и жьлэр, Зы пэгун кьахьхьин Ярикьунуш хьэблэм. Уеблэмэ гьэгуэуэу Гьэ псом хуэрэхьуэ, Фэ, льяхьстэм ипльанум, Машуу флэц нимьхуэ, Джэдгьуэ ирилэнуи Бгьуэ тын нэхь бөлхьыт? Ар езыри шьфэм И хушхьуэшхуэу кьахь. Лышхь кьызуэулапкьлэ Нэхь сэбэн шьмылэ. Ауэ дахэц жьылэу Пшхьуну жумьылэ ххэ: Зэзым хуэдэу дьлджш ар.

Фафлэгын (Цикорий)

Уафэу кьахьхуэуш ар кьэгуэгуэжэм, Флэфлэш хэтьну хуабэм, дыгьэм, Ауэ шьылэри хуошэч, Я нэхь уэгьумкин бэшэцш. Бжэхэм фьбуэ ар ялпэгьуэ, Гэшци икьукьлэ я ныбжэжэуш, Уеблэмэ к офе кьышхьыкь. Шьплэ куэдым ар кьышкьокь, Дьээрэджэр фафлэгынш. И псым фафлэр пшхьэхьиншынш. Ньыбэ узми и сэбэнш, Нэм уз хэтми хигьэжкьыкьин.

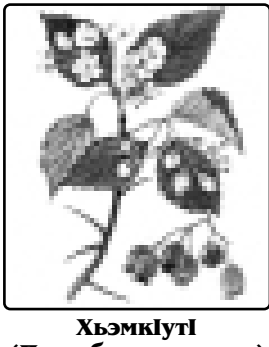
Кьэлэр (Черемша)

Ди мээ шлагьэхэм шокьлэ кьэлэршэр, Лым дэпшхьуну икьукьлэ лэфш ар. Ауэ ешхьыци ар бжыньныхум, Уышынэ нэпс кьышхьунум. Шьабэу уби шькьлэ штэц. Пастэ хуаби кьэжэжэуагьтэ, Лы гьэварн кьэгуэжэу, луву теклэ кьэлэршыпс. Ар и хушхьуэц зи дээ узым, Егьэхьуэжыр шхалтэ узыр.

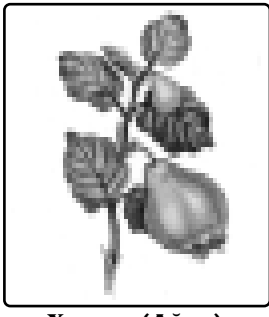
Тхьэгьэгурым (Лопух большой)

Кьэзакь пьлэ пльыфэу Гьэгуэжэр пльыкьин. Ар тхьэгьэгурымшынш, Флумыш хьэмыгьуэуэф, Зыр зым хьэмыгьуэушэуи Уз эхэгьэкьыш. Тхьэгьэгурымшыншхэр Хушхьуэу мэгьлэгуэ. Тхьэрыкьуафым ешхэр Хуэгьуатлэу эшцогьуэ. Арши тхьэрыкьуэуэфыр Шейуэ хьунуш бгьавэ. Тхьэгьэгурым удэыр Хушхьуэушхуэу пьсэуэвэ: Уи Ил, уи лпэ, льякьун Уэмэ, тхьэмлэр телхьэуэ, Шхьы и купси, льябжьи, Мьвэхэр пхэгьэкьлэ, Шхалтэм уш хэтри Абы кьыпегьэкьлэ. Ар пшхьрейуэ шьтым, Уи зы шьхьэц нимькь. Шьхьуэ - лэгуэццыхуэ - узым - Егьэхьуэжыр кьычэр.

Хьэмкьлут (Плод боярышника)

Хьэмкьлутейкьлэ эдзэжэ жьыгьр Фьбуэ зымшхьыкьур хэт? Чьынутлэушн башн яшыр, Пшхьэм нэхь дахи яхьмыт. Шьгыгьэм хуэдэу пьшэц хьэмкьлутыр, Хушхьуэу лэджэм и сэбэнш. Ньыжэсшэц сэ и иннагьри - Зы дьшцэдэ хуэдэц - дэпш. Ар гу узым, тэмэц узым Я хушхьуэгуэш - ямыбьышцэ, луву шьгьэжэжыкьин, И псым Ефа урикьлэхуэ - зыгьэцш. Гьатэм хужьу шьгыгьэгами, Зэи шьшцэркьым фощыгуэ. Мэзым бжэхэр шьтэ хуэури, Зэрыхэхьуэ, хуохьуэ ныбжэжэуэ.

Хьэнуэ (Айва)

Хьэлтэ абы витамину икьукьлэ куэд, Ипльэскьлэ шьыбгьэжэжэуш пфлэмькьлэуэ. Кьышхьыкьин хуейлэуэ уэ варенэ, Е зэрышцэу шьхьын кьылуыгьанэ. И хушхьуэц хьэнуэр лпы зи мащлэм, Хьэлтэ гьушчн гьуапльи, Уз лэджи докьлэуэ. Уи льыдакьэ чамн, И псым егьэхьлэуэ.

(Кьыкьлэпльыкьунуш).

